

Amerikanska revolutionen

- 1764 Det brittiska parlamentet antar en lag om *högre tull* för kolonisterna. Motivering: att kolonisterna ska bidra med att betala kostnaderna för kriget och försvaret.
- 1765 *Stämpelavgift* på allt papper av officiellt slag (t ex politiska, juridiska och kommersiella dokument). Den och nya tullar drogs dock tillbaka efter några år.
- 1773 Parlamentet behåller dock en symbolisk tull på te vilket leder till *Boston Tea party*. Konflikten trappas upp. Storbritannien försöker inskränka koloniernas självstyre.
- 1775 Första militära sammandrabbningen (i Lexington). Ännu görs försök från kolonisterna till kompromisslösning men de har sedan en tid organiserat samarbete över gränserna.
- 1776 *Självständighetsförklaringen* - Amerikas förenade stater bildas. Naturrättsliga idéer om alla människors fri- och rättigheter. Locke åberopas: "Rätt att göra uppror"... Uppror och fullt krig. Frankrike – och senare Holland och Spanien - hjälper kolonisterna. Bland amerikanerna själva finns en minoritet, lojalister, som är på briterernas sida. Indianerna strider på båda sidor (men mest på briterernas).

Självständighetsförklaringen. Bland de fem grundlagsfäderna märks Thomas Jefferson (USA:s tredje president), John Adams (USA:s andre president) och Benjamin Franklin. (källa: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Declaration_independence.jpg).

- 1783 Freden i Versailles: Storbritannien erkänner koloniernas självständighet. Under de närmaste åren råder mycket oenighet mellan dessa. Men till slut (1787) kommer man överens om en ny författning till stor del grundad på Montesqieus *maktdelningslära*.
- 1789 Den nya författningen träder i kraft och kompletteras med en rättighetsförklaring, *Bill of Rights*. Amerikas Förenta Stater bildas. En stat utan kung, statskyrka eller adel. Den blir ett föredöme för radikaler och självständighetsivrare i både Latinamerika och Europa.

Efter frihetskriget och efter att det stora Louisiana området (väster om Mississippi) köpts av Frankrike 1803 kunde expansionen västerut börja. Territorierna väster om de tretton ursprungliga kolonierna antogs en efter en som nya stater i unionen. Den stora 'vandringen västerut' börjar dock på allvar förrän omkring 1830. (Källa: US History Images).

Franska revolutionen

1788-89	Franska staten har stora ekonomiska problem samtidigt som oron i landet växer pga arbetslöshet, missväxt och hungerupplopp.
1789 maj	Staten måste få in mer pengar även från de två procent av befolkningen som var befriade från skatt. Aristokratin kräver då att <i>Generalständerna inkallas</i> . Detta sker enligt de medeltida reglerna där varje stånd har en röst. Tredje ståndet kräver att man ska rösta per person och inte stånd. Bönder på landsbygden stormar slott och bränner dokument.
juni	<i>Eden i bollhuset</i> . Tredje ståndet bildar sin egen nationalförsamling (den konstituerande, dvs med uppgift att skapa en konstitution). Efter ett tag ansluter sig de två övriga stånden. Kungen försöker stoppa men vacklar.
juli	Bastiljen stormas i jakt på vapen. Nationalgardet bildas av Paris borgare.
4-5 aug	<i>Feodalismen avskaffas</i> . Samma lagar ska gälla för alla. Alla ska betala skatt. Kyrkan förstatligas och dess jordegendomar säljs på auktion.
26 aug	<i>Deklarationen om de mänskliga rättigheterna</i> antas av nationalförsamlingen. Politisk frihet, tryck- och yttrandefrihet. Människorna födda fria och jämlika (men ännu inte de svarta i kolonierna).

Stormningen av Bastiljen (Musée de Carnavalet, foto: förf.)

okt	<i>Kvinnotåget till Versailles</i> i jakt på bröd. Kungaparet till Paris (slottet Tuilerierna).
	I Nationalförsamlingen sätter sig de konservativa till höger, de radikala till vänster. Därav <i>höger och vänster</i> i politiken. Klubbar – mest kända var jakobinerna och cordeliererna – fungerar som politiska partier.
1790	<i>Kungaparets misslyckade flykt.</i>
1791	En ny grundlag. Frankrike är nu en <i>konstitutionell monarki</i> . Ludvig XVI inte längre ”kung av Guds nåde” utan ”fransmännens kung” (folket – nationen). Rösträtt till den nya ’lagstiftande församlingen’ hade män som betalat en viss summa skatt. Borgare ur gruppen girondister dominerade.
1792	I april förklarar girondisterna <i>krig</i> mot Österrike. Kriget går först dåligt och oron sprider sig. Tuilerierna stormas av en folkmassa och kungen förs till Templet där han hålls fången. I september massaker på fångar i Paris (som man trodde skulle hjälpa fienden). Samma månad vänder krigslyckan till Frankrikes förmån. Ett nytt ’nationalkonvent’ samlas, valt med än mer omfattande rösträtt men bara för män. <i>Republik</i> utropas den 22 september.
1793-94	I januari döms Ludvig XVI till döden för högförräderi. Revolutionen radikaliseras. Girondisterna förlorar makten till jakobinerna som stöds av sansculotterna (småhantverkare och arbetare). <i>Skräckväldet</i> inleds under sommaren. Robespierre som hyllar Rousseau men också anser terror nödvändig blir i praktiken diktator. Tusentals människor – även bland revolutionärerna själva - avrättas som revolutionens fiender. En mycket radikal författning skrivs (som dock inte hinner förverkligas): <i>Rösträtt för alla män över 21 år</i> , alla skulle ha rätt till arbete, utbildning och gratis hälsovård. Vem som helst skulle kunna föreslå en ny lag. Det var en mycket radikal och demokratisk författning men det var fortfarande <i>borgerskapet</i> (nu det lägre) som hade ledningen. En ny kultur skapas med en ny kalender. Republikens införande den 22 sep 1792 blir dag 1 år 1. Nya mått och vikt enheter (meter och kilo samt decimalen som delningstal). Men också en kampanj mot kristendomen. Kvinnorna spelade en viktig roll under revolutionen, dock utan att någonstans finnas i ledningen särskilt som de saknade rösträtt. Men de fanns i salongerna och de agiterade och ställde krav. Mest känd är kanske Olympe de Gouges som krävde jämställdhet med männen i alla avseenden. Hon skrev ”Deklaration för kvinnans rättigheter”. Hon och flera andra kvinnor dömdes till slut till döden i giljotinen. I oktober avrättades också drottningen Marie Antoinette.
1794	Till slut fick man nog av skräckväldet och Robespierre själv avrättas. Totalt hade då tiotusentals människor avrättats under revolutionen. I kriget inklusive det inbördeskrig som rasat i en del av Frankrike hade över sexhundra tusen dött.
1794-1799	Gradvis återgår situationen tillbaka till lugnare förhållanden tills Napoleon griper makten i en kupp 1799. Några år senare (1804) utropar han sig till kejsare.

Vad var egentligen revolutionärt?

Ibland ifrågasätts att det nordamerikanska frihetskriget ska kallas ”revolution”. Var det inte bara ett frihetskrig för att bryta sig loss från Storbritannien? Först måste man då fråga sig vad man menar med begreppet *revolution*. Om vi begränsar oss till *politiska* revolutioner så brukar sådana definieras som att omvälvande samhällsförändringar sker. I de amerikanska kolonierna styrde man sig som nämnts redan före frihetskriget till stor del själva. Och rösträtten för de vita männen var redan då ganska omfattande (i vissa delstater i norr så mycket som upp mot 95 procent, i de sydliga betydligt mindre omfattande). Ingen större förändring skedde alltså i detta avseende. Till invändningen mot att kalla det revolution hör också att de svarta slaverna och indianerna helt saknade inte bara rösträtt, för dem gällde inte talet om ”alla människors” naturliga rättigheter.

Å andra sidan skapades för första gången en stat grundad på upplysningens principer. Det gällde ifråga om fri- och rättigheter men också principen att makten utgår från ”folket” även om detta som nämnts inte syftade på alla. Det var dock något nytt jämfört med vad som gällde i Europa. Den amerikanska revolutionen blev därför en stark inspirationskälla för radikaler i både Europa och Latinamerika där kolonierna gjorde sig fria från Spanien. Tillsammans med den franska revolutionen blev den amerikanska ett startskott i modern tid för krav på demokrati och även ett första uttryck för nationalism (vilket vid denna tid var något frihetligt och radikalt).

Att den franska revolutionen gör skäl för sitt namn råder däremot ingen tvekan om. Den innebar en total omvandling av samhället. Och även om enväldet för en tid kom tillbaka i form av Napoleons kejsardöme så hade det feodala ståndssamhället en gång för alla avskaffats där.

Källtexter: [Bill of rights](#) m.m. (National Archives, USA); [Deklarationen om människans och medborgarens rättigheter](#) (Wikipedia)